

BP bugüne kadar hiç kâr etti mi? Soru, biraz tuhaf geliyor. Şirket geçen yıl 26 milyar dolar kâra geçtiğini açıkladı. BP'nin, hisse sahiplerinin ceplerine para pompaladığına şüphe yok. Burada asıl sorulması gereken şey şu: Bu para, gerçekten şirketin söylediği şey mi? BP buna “kâr” diyor, bense şirketin gelecekte neden olabileceği zararların karşılanması için bir fon diyorum.

BP'nin, Meksika Körfezi'nde neden olduğu çevre felaketinin olası maliyeti hakkında kesin bir bilgi sahibi olmaksızın, ABD'li iki senatörün öfke dolu mektubuna ve Başkan Obama'nın uyarısına rağmen, kıyı kentlerindeki halka sadece ucunu ‘koklattığı’ paranın çok daha fazlasını hissedarlarına kâr payı olarak dağıtmayı planladığı anlaşılıyor. Bu “kâr” payınının 10 milyar doları bulacağı konuşuluyor. ABD'li iki senatörün de tespit ettiği gibi, BP'nin, paraları şirketin kasasından çıkarıp yatırımcıların cebine koyması, ABD yönetimine ve yerel halka tazminat ödemesini iyice zorlaştıracak.

Çevre kirliliği, ‘kaynakların yanlış yerde bulunduğu durumdur’ diye tarif edilir bu, BP'nin kârı için de gayet yerinde bir tanım. Her yıl kasasından fıskıran para da aslında BP'nin dağıtması için değil, kısmen ya da tamamen, ödemediği ve toplumun geri kalanının yüklenmek zorunda kaldığı dışsal maliyetlerdir.

Bu durum size tanıdık geliyor mu? Bankalar, çökmeden önceki 10 yılda dağlar kadar kâr ilan edip bunları dağıttılar. Riskli yatırımları amacına ulaşmadığı anda, gelecekte oluşabilecek maliyetlere karşı yeterli ve gerekli kaynağı bir kenara ayırmadıklarını fark ettiler. Bunun üzerine, gidip devletten para dilendiler. Faaliyetleri sonucu ortaya çıkan artı değeri “kâr” olarak sınıflandırıp, bunu yapmanın emniyetli olacağı tarihten çok erken bir şekilde hissedarlarına ve çalışanlarına dağıttılar.

İngiltere hükümeti geçen hafta, gelecekte ortaya çıkacak maliyetlerin hesaba katılmamasının yol açtığı başka bir ‘sonuca’ -deyim yerindeyse- tosladı. Enerji ve iklim değişikliği dosyalarından sorumlu yeni bakan Chris Huhne, önümüzdeki üç yıl için devletin karşılamak zorunda olacağı nükleer atıkları bertaraf etme maliyetinin, tahmin edilenden 4 milyar sterlin daha fazla olacağını ilan etti. Bu miktar, bakanlığın bütçesinin büyük bölümünü silip süpürüyor. Huhne'nin belirttiği gibi, “Bu kısa vadeli bakışın klasik bir örneği, kısa vadeyi düşünerek karar alma basiretsizliğinin uzun vadede vergi mükelleflerine çok daha büyük bir külfet yüklediğine bundan daha iyi bir örnek düşünemiyorum.”

Fosil enerji endüstrisi ile karşılaştırıldığında, nükleer enerji alanındaki faaliyetlerin ortaya çıkardığı atıkları bertaraf etmek için ayrılması gereken fonların topluma olan maliyeti devde kulak kalıyor. Bu maliyet iklim değişikliği alanını da kapsıyor, ama tabii ki bununla sınırlı değil. Bu miktar, Birleşmiş Milletler'in tahminlerine göre, 50-170 milyar dolar arasında, ama İngiliz araştırmacıların geçen yıl yayımladığı bir rapora göre, olası pekçok ‘etkiyi’ hesaba katmadığı için bu miktar, üç katı daha az.

Birleşmiş Milletler, dünyanın en büyük üç bin kamu şirketinin çevreye yüklediği maliyeti hesaplaması için Trucost adlı bir danışmanlık şirketiyle anlaştı. Trucost, bu konudaki raporunu Ekim ayında yayımlayacak, ancak Guardian, geçtiğimiz aylarda ara raporun ayrıntılarını yayımladı. Trucost'un tahminlerine göre, söz konusu şirketlerin çevreyle ilgili yol açtıkları zararların maliyeti 2008 yılında 2.2 trilyon doları buluyor. Bu miktar, bu şirketlerin aynı yıl içinde elde ettikleri kârın üçte birine denk düşüyor. Büyük olasılıkla, bu tahmin bile gerçek zararı tam olarak yansıtmıyor, zira ara raporda iklim değişikliği ile ilgili zararların dışında bir konuya bakılmıyor. Aynı şekilde, söz konusu olan bu ara raporda, çevre koşullarındaki değişikliğin daha geniş anlamdaki sosyal maliyetleri de hesaba katılmıyor.

New Economics Foundation (Yeni Ekonomi Vakfı) adlı kuruluş, Shell ve BP şirketlerinin yol açtığı olası zararları hesaplamak için, devlete ait karbon salımı tahminleri kullandı. Vakıf, iki şirketin 25 milyar dolar kâr ettiğini, aynı sene içinde çevrede yol açtıkları zararın maliyetinin ise 46.4 milyar dolar olduğunu tespit etti.

Deepwater Horizon petrol platformunun çökmesi sonucunda denize akmaya başlayan petrolün yol açtığı zarar ve bunun maliyeti, komşu platformlarda çıkarılıp amacına uygun şekilde işlenip yakılan petrolün yol açtığı zarar ve maliyetten aslında çok da fazla değil.

Petrol şirketlerinin, -can kaybı ve türlerin yok olması da dahil- yol açtığı, maliyetin tam olarak hesaplanması mümkün

değil ama hesaplanabilse bile, şirketlerin bunu karşılamaını beklememelisiniz. Petrolün denize denetimsiz olarak akmasının önüne geçemiyor olabilirler, ama yol açtıkları zararların üstünü örtme konusunda oldukça hünerliler. Deepwater Horizon petrol platformunun sahibi olan Transocean adlı şirket Marshall Adaları'na kayıtlı. Pekçok petrol şirketi aynı numaraya başvuruyor: Platformlarını, gemilerini, zayıf hükümetlerin bulunduğu ve uluslararası erişilebilirliğin zor olduğu küçük ülkelerde kayıtlara geçiriyorlar, yani, bu şirketlerin faaliyetleriyle ilgili düzenleme yapmaktan aciz ülkelerde..

İşleri kolaylaştıran bu tür bayraklar, kayıt olunan ülkeyi temsil etmenin ötesinde bir anlam ifade ediyor: aynı zamanda, şirketlerin sorumluluğun getirdiği yükün altından çekildiklerine dair şüphe götürmez birer işaret. Güçlü ülkeler, eğer çevre kirliliği ile mücadele etmeye gerçekten kararlıysalar, ilk yapacakları şey, petrol şirketlerini, varlıklarını, esas büyük kârlarının bulunduğu ülkelerde kayıt ettirmeye zorlamaktır.

ABD'li avukatların, aralarından birinin ifadesiyle “ülke tarihinin en büyük tazminat yükümlülüğü davası” olasılığı nedeniyle ağızları sulanıyor. Kimi mali analistler, BP'nin, para cezaları ve tazminatların altından kalkamayacağını ve sonunun geldiğini öngörüyorlar. Ben bunların bir kelimesine bile inanmıyorum.

ExxonMobil, 1989'daki Exxon Valdez faciası nedeniyle ilk başta 5 milyar dolar cezaya çarptırılmıştı. Ancak şirket, tavan yapan kârları sayesinde rekor düzeydeki yargı masraflarını ödeyebildi: 19 yıllık savunma sonucunda bu cezayı 507 milyon dolara indirtti. Bu miktar şirketin 10 günlük faaliyetinden elde ettiği kâra denk düşüyor. Hindistan'da bir mahkeme 25 yıl süren değerlendirmenin ardından, dün (6 Haziran) muzaffer bir şekilde Bopal felaketine ihmal nedeniyle yol açtığı hükmüyle Union Carbide India şirketini suçlu bulduğunu ilan etti ama artık eksik olan birşey var: Union Carbide India şirketi uzun yıllar önce kapandı. Mahkeme kararının sonucundan kurtulmak için kendisini ortadan kaldırdı bu nedenle, üstlenilmesi gereken sorumluluk da -tıpkı binlerce kişinin ölümüne yol açan zehirli gaz gibi- ‘pof’ diye yok oldu.

BP'nin prim ödediği sigorta şirketi sarsılacak, keza BP'ye büyük yatırım yapan emeklilik fonları da ama zararın 40 hatta 60 milyar doları bulacağı tahminleri yapılsa da, bir varil ham petrol fiyatına bahse girerim, şirket, bundan 10 yıl sonra da ayakta olacak. Tıpkı büyük bankalar gibi BP de, kurduğu ekosistemler, balıkçılık ve turizm sektörleri ve yaşanabilir bir iklim son bulsa bile, ‘çökmek için fazla büyük’ olarak görülecek. Maliyeti başkaları ödemek zorunda kalacak.

Aslında bir alternatif var, ama uygulanma ihtimali yok gibi. Topraklarında petrol şirketlerinin faaliyette bulunduğu ülkelerin hükümetleri, tıpkı Norveç'in yaptığı gibi, petrolden elde edilen parayı kâr olarak değil, daha zorlu bir geleceğe yapılacak hazırlığın mali kaynağı olarak değerlendirmeye, şirketleri olası zararların karşılanması için oluşturulacak fonlara para yatırmaya zorlamalıdır. Zorunlu katkı ödemesi, ekonomi uzmanlarının belirleyeceği maliyet hesaplarına ve henüz göremediğimiz özel durumları dikkate alacak şekilde belirlenmelidir.

Böyle bir düzenleme petrol şirketlerini küplere bindirecektir, çünkü çoğu “kâr” eden ekonomik yapılar olmaktan çıkacaklardır, ama şirketlerin bu öfkelerini göğüslemek için verilecek basit bir yanıt var: Kâr olarak tanımlanan para, aslında hiç de öyle değil.

George Monbiot

İngilizce aslından çeviren: Timur Demirtaş